

מִי דַעַת

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת / מאת הרב ד. אוסטרופ שליט"א
הלכות אלו היו למראה עיניו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

הערה: אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. ככל שאלה יש להיוועץ במורה הוראה.

וכל זה בסתם קשר ע"ג קשר שבדרך כלל נעשה מהודק היטב, כגון בשרוכי הנעליים, וקשירת סרטים בשערות ובשמלות, וכל כיו"ב. אולם כתבו הפוסקים⁵, שקשירת קשר ע"ג קשר שנהגו הנשים לעשות במטפחתן יש להתיר, משום שאין רגילות הנשים לקשור קשר זה בהידוק היטב כלל.

האם מותר לקשור את קצוות חוטי הציצית שנפרמו?
קשירת קשר אחד אינה נחשבת לקשר כלל, מפני שאינו יכול להתקיים. והיינו דווקא באופן שקושר קשר אחד ע"י שלוקח שני קצוות חוט כל אחד מצד אחר וקושרם ביחד [כגון הקשר הראשון שעושים בקשירת נעליים], ומשום כך מותר לקשור קשר אחד בשני קצוות השקית. אבל עשיית קשר אחד באמצעו של חוט אחד, כגון מה שיש קושרים בקצה חוטי הציצית אסורה. והטעם, משום שזהו קשר חזק, ויש לחשוש בו למעשה אומן כמו שיש לחשוש בעשיית שני קשרים כפולים, ואסור לעשות זאת אפילו אם בכוונתו להתיר את הקשר באותו יום. וכן הדין שאסור ליטול שני חוטים ולעשות קשר באמצעם, כדוגמת עשיית קשר באמצעו של חוט אחד.

בור נפער באדמה, האם מותר לקשור סביבו חבל ע"מ שלא יפלו בו בני אדם?

כתב השו"ע⁶, שלצורך מצוה מותר לקשור קשר שאינו אסור אלא מדרבנן, כגון קשר אומן אם אינו עשוי לקיימא, משום שרבנן לא גזרו איסור בעשיית קשר כזה במקום מצוה. אך כל זה במקרה שצורך המצוה מצריך דווקא קשירת קשר חזק כמעשה אומן, אבל באופן

מהו קשר שאינו של קיימא?

נחלקו הפוסקים¹ כמה שיעור הזמן של קשר שאינו של קיימא, יש פוסקים הסוברים שאם נעשה הקשר ע"מ להתירו עד שבוע ימים הרי הוא נחשב לקשר שאינו של קיימא, ומותר לקושרו ולהתירו. ויש פוסקים הסוברים, שקשר שאינו של קיימא זה דווקא באופן שקושרו ע"מ להתירו באותו יום, דהיינו בתוך 24 שעות מעת הקשירה, ולהלכה נראה מהמ"ב² שיש להחמיר שלא לקשור קשר כשבדעתו להתירו לאחר 24 שעות, אלא במקום הצורך.

מהו קשר אומן?

עיקרו של קשר מעשה אומן נאמר לגבי קשר הגמלים וקשר הספנים שהם סוגי קשרים שהיו ידועים לבעלי אומניות מסויימים, צורת קשירתם היתה גורמת שיהיה זה קשר המתקיים שאינו נותר לעולם. אמנם כתבו הפוסקים, שיש לחשוש לכל קשר שנעשה הדק היטב שהוא מעשה אומן, משום שאין אנו בקיאים מהו קשר אומן³ וכדלהלן.

האם מותר לאשה לקשור קשר כפול במטפחת הראש?

כתב הרמ"א⁴ שיש להיזהר שלא להתיר [וה"ה שלא לקשור] קשר שהוא שני קשרים זה על זה. וטעם הדבר, משום שבדרך כלל ע"י שני קשרים זה על זה נעשה קשר מהודק היטב, וחוששים שמא זה נחשב לקשר אומן. ומשום כך, אסור לקשור קשר כזה אפילו דעתו להתירו באותו יום, שהרי אנו חוששים לשיטת הר"ף והרמב"ם הסוברים שקשר של אומן אסור אפילו אינו של קיימא.

¹ עי' מ"ב תחילת סי' ש"ז.

² עיין ביאור הלכה ד"ה שאינם קבועים.

³ רמ"א סימן ש"ז סעיף א', ומ"ב ס"ק י"ד.

⁴ שם.

⁵ שמירת שבת כהלכתה ח"א פרק ט"ו הערה קס"ז בשם הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, וספר זכור ושמור הלכות קושר עמ' 7-8.

⁶ סימן ש"ז סעיף א'.

שמספיק קשירה במעשה הדיוט או קשירת עניבה, אין להתיר לעשות קשירת מעשה אומן האסורה מדרבנן.⁷ ומשום כך, במקרה שנפער בור באדמה ויש חשש שיפלו שם בני אדם, ולזה אין מועיל כ"כ לעשות קשר עניבה וכדו' שבקלות יכול להיפתח ע"י משיכה, מותר לקשור קשר מעשה אומן כגון קשר כפול וכדו' ע"מ להתירו לאחר זמן קצר.

לאור הדברים הנ"ל מקשה הפרי מגדים⁸ שאלה מעניינת : בשו"ע⁹ מבואר שאסור לקשור את חוטי הציצית לבגד בשבת. ויש לשאול, שאם במקום מצוה הותר לעשות קשר האסור מדרבנן, א"כ שיטיל את הציצית בבגד ע"מ להתירו במוצאי שבת, שזהו קשר האסור מדרבנן, שאע"פ שהוא מעשה אומן אמנם אי"ז לקיימא, והרי זה הותר במקום מצוה.

ותירץ זאת הביאור הלכה¹⁰, שקשר של קיימא אינו נחשב רק במה שדעת האדם שלא להתירו, אלא כל שדרך כל העולם שקשר כזה משאירים אותו לתמיד, הוא נחשב קשר של קיימא, אפילו אם אדם זה חושב להתירו באותו יום. ומשום כך, קשר של ציצית שדרך כל העולם שמטילים ציצית בבגד ואינם מתירים אותה לעולם, הרי זהו קשר של קיימא ומעשה אומן שאסור מן התורה, ולא הותר כלל אפילו במקום מצוה.

קשר הנעליים שקשרו בקשר כפול האם מותר להתירו בשבת?

אם קשר את שרוכי הנעליים בקשר כפול, ועכשיו הדבר גורם לו צער שאינו יכול להסיר את הנעליים מרגליו, מותר לו להתיר את הקשר. והטעם, משום שבמקום צער לא גזרו רבנן¹¹, וקשר הנעליים הרי אינו עשוי לקיימא, וא"כ אף שהוא קשרו בקשר כפול שאנו חוששים להחשיבו כקשר אומן, הרי הוא אינו אסור אלא מדרבנן. וכן הדין בחליפה שמלה או חלוקה, שקשר את החגורה בקשר כפול, ועכשיו מצטער שאינו יכול לפשוט את הבגד מגופו, מותר לו להתירו.

⁷ מ"ב ס"ק י"ב. ועיין במ"ב ס"ק י"ג שכתב בשם הבית מאיר שכל היתר זה של השו"ע הוא דווקא לשיטת הרי"ף והרמב"ם, אבל שיטת רש"י ותוספות שקשר האסור לקושרו אפילו מדרבנן אסור לעשותו אפילו לצורך מצוה. ועיין שמירת שבת כהלכתה ח"א פרק ט"ו סעיף מ"ט הערה קס"ב. אמנם שו"ע הרב ושאר פוסקים לא הביאו את הבית מאיר הנ"ל.

⁸ א"א ס"ק ו'.

⁹ סימן י"ג.

¹⁰ ד"ה הקושר(בסופו)

¹¹ רמ"א סעיף א'.

האם מותר לעשות קשר אחד ומעליו קשר עניבה?

הרגילות לעשות בשרוכי הנעליים קשר אחד ומעליו קשר עניבה, ויש לדון האם דבר זה מותר לעשותו בשבת. והנה קשר אחד לבד כבר הבאנו לעיל שאינו נחשב לקשר, ומותר. ובקשר עניבה לבד נחלקו חכמים ורבי יהודה¹² אם מותר לעשותו, שדעת חכמים להתיר משום שאינו נחשב לקשר כלל, ודעת רבי יהודה לאסור. ונפסקה הלכה¹³ כחכמים שמותר לקשור קשר עניבה ואפילו לזמן ארוך ובצורה מהודקת.

ונחלקו הפוסקים מה הדין לעשות קשר אחד ומעליו קשר עניבה. שיש פוסקים שהדבר מותר, כיון שקשר אחד בפני עצמו אינו קשר כלל, וכן קשר עניבה אינו נחשב לקשר, ומשום כך גם כששניהם ביחד אי"ז קשר כיון שאפשר להתירו בקלות. אבל יש פוסקים האוסרים זאת, ולא מחמת הקשר עניבה שעשה¹⁴, אלא מחמת הקשר הראשון שע"י הקשר עניבה שעשה מעליו הוא יכול להתקיים, וכן פסק המ"ב¹⁵.

והעצה לזה, לכוון להתיר את הקשר הזה בתוך עשרים וארבע שעות מעת קשירתו, ואז יהיה מותר לעשותו מלכתחילה. והטעם, שקשר כזה אינו נחשב למעשה אומן שהרי אפשר להתירו בקלות, וכל הנידון היה להחשיבו לקשר של קיימא, משום שהעניבה שמעליו מאפשרת לו להתקיים, וכיון שדעתו להתירו באותו יום אי"ז קשר של קיימא כלל¹⁶ ומותר.

ומשום כך יש להזהר, כשרוצה לשמור איזה מאכל בתוך שקית ולהקפואו, שלא לסגור את השקית בקשר ומעליו עניבה, אלא א"כ בדעתו להתיר את הקשר בתוך עשרים וארבע שעות. [ובוודאי שלא לקשור קשר כפול, שזה אסור אפילו אם בדעתו להתירו באותו יום].

אולם, אם קורה שלפעמים צריך את הדבר מאכל ששמר בשקית בתוך עשרים וארבע שעות, א"כ אע"פ שעכשיו כשקושר אינו יודע אם יצטרך זאת, ומסופק מתי יתירנו, מותר לקושרו, מפני שאינו נחשב לקיימא אפילו מדרבנן אלא א"כ בדעתו שלא להתירו אלא לאחר זמן¹⁷.

¹² מסכת שבת דף ק"ג ע"א.

¹³ שו"ע סעיף ה'.

¹⁴ עיין אבני נזר סימן קע"ט ס"ק ד'.

¹⁵ ס"ק כ"ט.

¹⁶ ס"ק כ"ט.

¹⁷ ט"ז סימן שי"ז ס"ק ב', שו"ע הרב סימן שי"ז סעיף א'.

מרכז למודי דעת

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והתר, שבת, עירובין, נדה, מקוואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיניות.
- הכנה מושלמת לבחינות הסמיכה.

להצטרפות ולקבלת מידע נוסף חייגו:

03-6166340

E-mail: limd@netvision.net.il

www.limd.co.il